

DR. HETS AURÉLIÁN O. S. B.:

AH, HOL VAGY MAGYAROK...

Minden hívő magyart érdekelhet a kérdés, melyik kor termelte ki, melyik század hozta létre énekköltészetünk e drágakincsét. Kinek a szívéből fakadt fel először az imádságos fohász? A nép ajkán fakadt-e, vagy műköltő alkotása-e?

Míndezekre a kérdésekre a jubileumi esztendőben már határozottabban felelhetünk, mint eddig tehattük. Egy ifjú bencés kutató: dr. Gacs Emilián ugyanis speciális énekköltészeti kutatásai nyomán olyan eredményekre jutott, amelyek már egész közel vezetnek az „Ah hol vagy magyarok” c. legrégebb és legismertebb Szent Istvánról szóló énekünk eredetéhez.

Már eddig is többször felmerült a kérdés, hogy mikor és hol keletkezett ez az ének. Régebbi irodalomtörténezeink (*Toldy* Ferenc, *Horváth* Cirill, *Beöthy* Zsolt stb.) megállapítása után kialakult közvélemény abban a hitben van, hogy még a XVII. században keletkezett. Erre utalna tartalma: a török iga alatt nyögő magyarság fohászodik benne első szent királyához pártfogásért.

De ha figyelmesen átolvassuk az éneket, kimondottan korhatározó ismertető jelet tartalmában nem találunk. Tehát más úton kell elindulnunk eredete felkutatásához.

Legbiztosabb, bár legfárasztóbb módszer sorra kézbe venni legrégebb kéziratot vagy nyomtatott énekeskönyveinket és azokban keresni, mikor tűnik fel először énekünk. Ezen az úton indult el *Gacs* Emilián, amikor a híres pannonhalmi énekeskönyv szerzőjét kutatta. Kutatása nyomán, melynek „*Szoszna Demeter kéziratot énekeskönyve (1714–15)*” (Pannonhalma, 1938.) c. munkájában közzé is tette, sikerült megtalálnia nemcsak az énekeskönyv szerzőjét, hanem egyik legkedveltebb Mária-énekünknek, a Boldogasszonyanyánknak keletkezési idejét és valószínű szerzőjét *Lancsics* Bonifác bencés szerzetes személyében. Nagysikerű felfedezése kapcsán ráterelődött figyelme az „Ah hol vagy magyarok”-ra és a kéziratot énekeskönyvekben gazdag pannonhalmi főkönyvtárban még egy értékes felfedezésre akadt. Összes énekeskönyveink összehasonlítása után megtalálta azt az énekeskönyvet is, amelyben először fordul elő az „Ah hol vagy magyarok” ma ismert szövege.

Egy kis bessenyőtelepítésű sopronmegyei község kiváló tanítója, *Kovács* István magiszter gyűjtötte össze a XVIII. szá-

zad második felében a ma már híressé vált *Dőri énekeskönyvet*, mely később a pannonhalmi főkönyvtárba került. Az énekeskönyv címlapja szerint a szerző 1763-ban kezdte el művét, mely tele van gyűjtött, vagy saját szerzeményű vallásos énekekkel, kottákkal és gazdag illusztrációval.

Az énekeskönyv 339. lapján izléses kép található, Szent Istvánnak trónon ülő alakjával, mellette Szent Imre látható. Kormeghatározó bejegyzést is találhatunk e lapon, s e szerint *Kovács* István a képet 1768. július 23-án festette. Nagyon kezzenfekvő tehát, hogy a képet fejlécül viselő éneket is ugyanekkor írta. Az ének pedig nem más, mint a mi énekünk, az „Ah hol vagy magyarok”.

Kérdés most már, hogy a szerzőség is *Kovács* Istvánt illeti-e, vagy csak az első másolás dicsőségét tulajdoníthatjuk neki. *P. Gacs* véglegesen még nem meri kimondani, hogy *Kovács* István dőri iskolamester az ének szerzője, csak azt állapítja meg, hogy eredete nagyon megegyezik a Dőri énekeskönyv keletkezési idejével (v. ö. Pannonhalmi Szemle, 198.) Másrészt az ének nem népi eredetű, mert versfőt tartalmaz; ha verssorainak kezdőbetűit összeolvassuk értelmes szót kapunk: ÁRVA KERT, vagy ÁRVÁKÉRT. Keletkezési időpontjára jellemző, hogy még nincs említés benne a Szent Jobbról, melyet tudvalevőleg 1771-ben hoztak országos ünneplések keretében haza. Viszont az említette kutatások után az is bizonyos, hogy a Dőri énekeskönyv szövegének bejegyzése nem sokkal az ének keletkezése után történt.

Kovács István könyvében az „Ah hol vagy magyarok”-on kívül még három ének van Szent Istvánról, ezek közül kettő teljesen ismeretlen. Egyik Szent István életét éneklí meg, ez kissé gyengébb minőségű; érthető, hisz itt a szerző keze jobban meg volt kötve. A másik ismeretlen Szent István ének *Gacs* szerint is „méltó párja az Ah hol vagy magyaroknak. Annyira egyezik a két ének, hogy ha nem írná oda *Kovács* István a két ének közé a „Más”-t és ha nem lenne a két ének sorainak szótagszáma ennyire különböző, akár egy éneknek is tarthatnánk a kettőt. Nagyon valószínűnek látszik a nagy hasonlóságból, hogy a két ének egy szerző műve, bár erre semmi adatunk nincsen.” (Pannonhalmi Sz. i. h. 199.)

Az énekeskönyv egyéb énekeiből kitűnik, hogy *Kovács* István nemcsak énekgyűjtő volt, hanem maga is írt énekeket. Iskoláit a jezsuitáknál végezte, eljutott a magiszteri fokozatig, ezután került a tanítói pályára, mint annyi más kortársa a XVIII. században. Miért lenne lehetetlen, hogy a jezsuitáknál, akik Szent István kultuszát ismét elevenné tették, olyan ihletet kapott, amely kifakasztotta lelkéből ezt a két éneket. Mindkettő méltó arra, hogy a kilencszázados jubileumkor a Dőri énekeskönyvben feltalálható eredeti alakjukban jussanak el az ünneplő magyar szívekhez:

1. *Szent István királyrul.*

Nota: Regnorum domina etc.

*Ah! hol vagy Magyarok tündöklő Tsillagja,
ki voltál valaha Országunk Istápjja.
Hol vagy István király? téged Magyar kíván,
Gyászos öltözetben te előtted strván,*

*Rólad emlékezvén tsordulnak könyvei,
búval harmatoznak szomorú mezej,
lankadnak szüntelen Vitézlő kezej,
nem szűnnek iszonyú sirástúl szemej.*

*Virágos kert vala híres Pannónia,
mely kertet öntöze híven Szűz Mária.
Kátholika hitnek bő volt szép virágja,
bé homályosodott örvendetes Napja.*

*Ah! mely nagy változás minden féle Vallás
már megszaporodott sok Lelki kár-vallás,
mint rósát a hívség úgy a Pannóniát
rontya eretnekség fonnyasztja Virágját.*

*Kertésze e kertnek István király vala,
terjesztője ennek ő véle meghala,
Ennek életében élt a Magyar ország,
ő halála után lett holt eleven ág.*

*Előtted könyörgünk bús Magyar fiaid,
hozzád folyamodunk árva maradékid,
Tekénts István király szomorú hazádra,
fordétsd szemeidet régi Országodra.*

*Reménységünk vagyon benned, s — Máriában,
mint Magyar hazánk(na)k hív királynéjában,
Még életedben ennek minket ajánlottál,
és sz: koronával együtt feláldoztál.*

*Tehozzád Mária Sz. István királlyal,
keresztfán érettünk szenvedő Fiaddal,
Árva Magyar Ország sirva fohászkodik,
néked mint Anyánk(na)k így Panaszkodik.*

II. Más.

Nota: Oh Aldott Szűz Anya etc.

*Szomorú gyászban uly sir árva Országunk
mi Magyarok hozzád imádsággal járunk
ime most ismerjük hogy vagy Pátronusunk.*

*Oh Sz. István Magyar király
Boldog Szűz Anyánkkal érettünk harczot álly*

*Az ellenség rontya népünket hurcollya,
kissded Országunkat majd-el is pusztettya,
ha te mellénk nem alsz Magyarok kiráallya.*

*Oh Sz. István Magyar király
Boldog Szűz Anyánkkal érettünk harczot álly*

*A mi házainkban mások uralkodnak,
és örökségünkbül mások tutorkodnak,
Szány meg érdemiért Sz. István királynak*

*Oh Sz. István Magyar király
Boldog Szűz Anyánkkal érettünk harczot álly*

*Szép hagyományidat törvény ellen fogták,
Királyi Pálczádat, s Koronád el vonták,
Szép igasságodat mi rólunk le huzták.*

*Oh Sz. István Magyar király
Boldog Szűz Anyánkkal érettünk harczot álly*

*Szólyl hát Tutorodnak a Szűz Máriának,
hogy nyerjen uly királyt nekünk Magyaroknak,
ki folytassa igyét Siralymas hazánknak.*

*Oh Sz. István Magyar király
Boldog Szűz Anyánkkal érettünk harczot álly*

*Dütsértessék Menyben áldott Sz. Ur I(ste)n,
aki nagy érdemét közli velünk Menyben,
nyujtsa ő irgalmát nekünk mindeneben.*

*Oh Sz. István Magyar király
Boldog Szűz Anyánkkal érettünk harczot álly*

Dr. Hets Aurélián O. S. B. közlése.